

Dlaczego przekazy polskojęzyczne nie są ciekawe dla młodych przedstawicieli mniejszości polskiej w Litwie?

AGATA CHUTNIK

ORCID: [0000-0002-5915-8641](https://orcid.org/0000-0002-5915-8641)

Badaczka niezależna

Abstrakt

W niniejszym artykule po krótkim scharakteryzowaniu mniejszości polskiej w Litwie, opisuję media, które są dostępne w języku polskim w tym kraju, a następnie pokazuję, dlaczego polskojęzyczne kanały medialne nie stanowią atrakcyjnego źródła odniesienia dla młodych przedstawicieli mniejszości polskiej. Jednocześnie wyjaśniam, skąd bierze się niechęć osób młodych wobec mediów etnicznych i co powoduje ich odpływ ku mediom litewsko- i rosyjskojęzycznym. W szczególności przedstawiam kulturowe i historyczne powody atrakcyjności mediów rosyjskojęzycznych, które wiele młodych przedstawicieli wybiera jako alternatywę wobec polskich mediów etnicznych. Na koniec zastanawiam się nad konsekwencjami odchodzenia od polskojęzycznych przekazów medialnych i przyszłości samej mniejszości bez nich.

W artykule opieram się na wywiadach narracyjnych przeprowadzonych przeze mnie z młodymi przedstawicielami mniejszości polskiej w Litwie, którzy do Polski przyjechali w celach edukacyjnych, głównie na studia. Dodatkowym materiałem są również wywiady swobodne z listą poszukiwanych informacji z dziennikarzami pracującymi w mediach mniejszościowych. Korzystam również z analizy danych zastanych i przeglądu literatury.

Słowa kluczowe: Mniejszość polska, Litwa, media etniczne

Why is Polish-language Media Content Not Interesting for Young Representatives of the Polish Minority in Lithuania?

In this article, after briefly characterising the Polish minority in Lithuania, I describe the media that are available in the Polish language in Lithuania and then show why Polish-language media channels are not an attractive source of reference for young representatives of the Polish minority. At the same

time, I explain the origin of young people's aversion to ethnic media and what causes their exodus towards Lithuanian- and Russian-language media. In particular, I present cultural and historical reasons for the attractiveness of Russian-language media, which many young representatives choose as an alternative to Polish ethnic media. Finally, I reflect on the consequences of moving away from Polish-language media coverage and the future of the minority itself without it.

I use narrative interviews conducted by me with young representatives of the Polish minority in Lithuania who came to Poland for educational purposes, mainly to study. Additional material also includes interviews with journalists working in minority media. I also use desk research analysis and a literature review.

Keywords: Polish minority, Lithuania, ethnic media

Wstęp

Media etniczne, nazywane również mediami mniejszości narodowych i mediami mniejszościowymi (Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011: 3–11, Klimkiewicz 1997: 51), mogą odgrywać bardzo ważną rolę dla mniejszości narodowych. Stanowią jeden z filarów funkcjonowania grupy, mają siłę jednoczącą i wpływającą na samoidentyfikację jej członków (Matsaganis, Yu 2019, Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011). Wielu badaczy jest nawet zdania, że media etniczne są „być albo nie być” każdej mniejszości (Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011, Riggins 1992). Żeby korzystać z wszystkich budujących grupę możliwości, jakie dają media, konieczny jest aktywny udział mniejszości w ich tworzeniu, zainteresowanie nimi i faktyczny ich odbiór (Gmerek 2012: 371). Na podstawie przeprowadzonych przeze mnie badań narracyjnych widać jednak, że młodzi przedstawiciele mniejszości polskiej zamieszkującej teren Litwy nie są zainteresowani przekazami kierowanymi do nich za pośrednictwem polskojęzycznych kanałów medialnych (Chutnik 2016). Świadomie i dobrowolnie wybierają kanały produkowane w innych językach. Stawia to pod znakiem zapytania budujące funkcje dostępnych kanałów polskojęzycznych i pozostawia niepewność w zakresie wpływu na funkcjonowanie samej mniejszości.

W niniejszym artykule przedstawię ogólną charakterystykę kanałów polskojęzycznych dostępnych w Litwie oraz spróbuję odpowiedzieć na pytanie, skąd bierze się niechęć młodych przedstawicieli mniejszości wobec polskojęzycznych mediów. Jako główny materiał wykorzystuję przeprowadzone zgodnie z regułami Hermannsa wywiady narracyjne (Hermanns 1987). Wywiady te zostały przeprowadzone przeze mnie z młodymi przedstawicielami mniejszości, którzy do Polski przyjechali w celach edukacyjnych, głównie na studia. Dodatkowym materiałem są również wywiady swobodne (z listą poszukiwanych informacji) z dziennikarzami pracującymi w mediach mniejszościowych. Korzystam również z analizy danych zastanych i przeglądu literatury.

O kim mowa, czyli charakterystyka polskiej mniejszości w Litwie

Według spisu powszechnego przeprowadzonego w Litwie w 2021 roku mniejszość polska to największa mniejszość narodowa Litwy, licząca 183 421 osób, co stanowi 6,52% ogółu mieszkańców tego kraju. Liczba przedstawicieli mniejszości od 1989 roku systematycznie spada, obniża się również jej procentowy udział w społeczeństwie. W spisie z 2011 roku, osób deklarujących narodowość polską w Litwie było 212 800 (6,6%). Jednak na tle pozostałych mniejszości zamieszkujących Litwę udział mniejszości polskiej w społeczeństwie litewskim jest stosunkowo stabilny (Lietuvos statistikos departamentas 2022).

Mniejszość polska zamieszkuje teren Republiki Litewskiej w sposób mocno skondensowany, koncentrując się głównie na terenach Wileńszczyzny. Pozostałe osoby mieszkają w dużym rozproszeniu. Wiele skupisk ludności polskiej w Litwie, m.in. w Kownie czy Kiejdanach, na przestrzeni lat praktycznie przestało istnieć. To skupiska wygasające, o małych możliwościach organizacyjnych i niewielkich możliwościach komunikowania się we własnym języku (Lietuvos statistikos departamentas 2022, Sawaniewska-Mochowa 2002).

Obecnie ludność polska w Litwie to grupa w przeważającej większości o wyznaniu katolickim, o korzeniach chłopskich, w starszych pokoleniach niemal całkowicie pozbawiona tradycyjnej warstwy inteligenckiej. Taka struktura wykształcenia jest pokłosiem masowych wysiedleń inteligencji po II wojnie światowej (Bobyk 2005, Łossowski 2001, Srebrakowski 1995). Na przestrzeni ostatnich 30 lat struktura wykształcenia znacząco się zmienia, w sposób wyraźny rośnie odsetek osób z wykształceniem wyższym (z 4,5% osób z wykształceniem wyższym w 1989 do 13,8% w roku 2011, a w 2021 – 17,5%), chociaż w dalszym ciągu mniejszość polska to jedna z mniej wykształconych grup wśród wszystkich narodowości Republiki Litewskiej. Wzrost liczby osób z wykształceniem wyższym oznacza dużą aktywność młodych ludzi z mniejszości w zakresie zdobywania wykształcenia, dzięki czemu poziom wykształcenia mniejszości polskiej w Litwie coraz bardziej przybliża się do pozostałych grup.

Określając osoby należące do mniejszości polskiej w Litwie, w niniejszym artykule będę posługiwać się kilkoma terminami. Po pierwsze będzie to termin ogólnie przyjęty: „przedstawiciele mniejszości polskiej w Litwie”, „osoby pochodzenia polskiego w Litwie”. Z nich będę korzystać najczęściej. Nie będę używać stosunkowo popularnego terminu „Polacy z Litwy”. Z moich badań wynika, że pod wieloma względami jest to grupa odmienna od Polaków zamieszkujących terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Chutnik 2016). Wykazuje się unikalnością i swoistością. Dlatego właśnie, chcąc podkreślić bogactwo i niezwykle kapitał kulturowy, jakim dysponuje ta grupa, w niektórych wcześniejszych moich pracach korzystałam z terminu „litewscy Polacy” (Chutnik 2010, 2012, 2016, 2017). W ten sposób chciałam zwrócić uwagę na jej unikatowość

i potencjał. Również inni badacze mniejszości polskiej w Litwie używają go w tej formie (Geben, Borisewska 2021, Geben, Zielinska 2020, Geben 2019, 2014).

Niestety, określenie przydawkowe „litewscy Polacy” niesie ze sobą również konotacje, które nie są pozytywnie odbierane przez samą mniejszość polską. Nie pomaga w tym literalne przetłumaczenie wyrażenia „litewscy Polacy” na język litewski, czyli *lietuviški lenkai*, *lietuvių lenkai*. Pierwszy z tych wariantów oznaczałby sztuczne wyeksponowanie litewskości grupy i mógłby być używany prześmiewczo, drugi natomiast zawierałby komponent przynależności jednej grupy (mniejszości) do drugiej (Litwinów). Co oczywiste, żadne z tych rozwiązań nie może zadowolić przedstawicieli mniejszości i, trzeba zaznaczyć, żadne z tych zestawień słów w Litwie nie występuje.

W moim odczuciu najbardziej adekwatnym terminem w odniesieniu do mniejszości byłoby określenie „Polacy Litwy”, używanym jako nazwa własna, który to termin stanowiłby kalkę z języka litewskiego (*Lietuvos lenkai*), a najbardziej oddawałby to, co po polsku opisalibyśmy jako „Polacy należący do Litwy”.

Językowo nie ma tu optymalnego rozwiązania. Najbezpieczniejsze oficjalne formy tracą potencjał kryjący się w grupie, opisy natomiast są niepełne lub mogłyby być opatrzenie konotowane. Optymalnie byłoby, gdyby termin „litewscy Polacy” pełnił funkcję opisu „litewskości” mniejszości jako elementu stanowiącego wartość dodaną i w żaden sposób nie był kojarzony z deprecjonowaniem grupy. Wręcz przeciwnie: pokazywałby jej wyjątkowość i właściwość istotną w jej funkcjonowaniu. W takim znaczeniu może on sporadycznie pojawić się w tekście. Jako dodatkowego terminu będę używać wspomnianego przeze mnie określenia „Polacy Litwy”.

Polskojęzyczne przekazy medialne dostępne dla mniejszości polskiej w Litwie

Mniejszość polska ma dostęp do wielu przekazów kierowanych do niej za pośrednictwem różnorodnych mediów w języku polskim. Są to wydania zarówno drukowane, internetowe, jak i telewizyjne oraz radiowe. Przekazy medialne docierające do mniejszości polskiej nadawane w języku polskim, produkowane są przez nią i dla niej (por. Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011: 10; Georgiou 2001; Johnson 2000). Można podzielić je na cztery główne grupy. Są to:

- 1) Przekazy medialne wytwarzane w Polsce dla mniejszości polskich zamieszkujących inne kraje.
- 2) Przekazy medialne wytwarzane w Litwie przez mniejszość dla mniejszości.
- 3) Przekazy medialne wytwarzane w Litwie dostępne w oficjalnych mediach | litewskich.
- 4) Przekazy medialne wytwarzane w Polsce dla obywateli Polskich, dostępne na terenie Litwy.

Warto zaznaczyć, że powyższy podział stworzony jest ze względu na miejsce wydawania lub nadawania danego medium. Jednak na innych płaszczyznach podział ten odznacza się pewną płynnością. Dziennikarze, zaangażowani w tworzenie mediów dla mniejszości polskiej w Litwie, mogą pracować w różnych redakcjach i domach medialnych jednocześnie, miejsce ich pochodzenia i zamieszkania nie stanowi ograniczenia. Osoby z mniejszości mogą być zatrudnione przy produkcji programów wydawanych dla mniejszości w Polsce, tak samo jak osoby urodzone w Polsce mogą pracować w mediach kojarzonych jako tworzone przez mniejszość w Litwie.

Dokonując przeglądu mediów przedstawiam te, do których udało mi się dotrzeć na przestrzeni stycznia-października 2022 lub do których odwołują się narratorzy i dziennikarze w wywiadach. Z pewnością można byłoby jeszcze dotrzeć do niektórych mniejszych wydań lokalnych. Wydaje się jednak, że nie pełnią one kluczowej roli dla młodszej części mniejszości polskiej, która jest przedmiotem mojego zainteresowania.

Przekazy medialne wytwarzane w Polsce dla mniejszości polskich

Do tej grupy przekazów medialnych należy przede wszystkim TVP Polonia. Jest to telewizja, której misją jest, jak sama określa, „podtrzymywanie polskiej tożsamości w kolejnych generacjach Polonii i Polaków mieszkających za granicą, w szczególności upowszechnianie języka ojczystego, a także znajomości kultury, historii i współczesności” (TVP Polonia 2022). W jej programie odbiorca znajdzie poszczególne programy dotyczące sytuacji z krajów zamieszkałych przez polskie mniejszości narodowe. Są tu zatem programy skierowane między innymi do odbiorców z Litwy, Białorusi czy Ukrainy, ale też innych zakątków, gdzie żyje nie tylko mniejszość, ale też Polonia (np. Polonia w Ameryce Południowej).

Program ramowy TVP Polonia uległ w ostatnich latach znacznym zmianom. W 2022 roku obfitował w znaczną liczbę wydań informacyjnych z różnych regionów, m.in. Litwy, Ukrainy, Polski, Wielkiej Brytanii, zdarzają się też programy informacyjne wydawane w języku angielskim. Pomiędzy programami informacyjnymi odnajdziemy telenowełe, seriale obyczajowe (np. *Plebania*, *Ojciec Mateusz*, *M jak Miłość*, *Na dobre i na złe*) czy stare seriale komediowe. W tygodniowej emisji pojawiają się też reportaże, czasem teleturniej, program o sławnych Polakach, kącik kulinarny, bajki, sporadycznie widowisko muzyczne lub talent show, a w weekend kabaret, serial sensacyjny, talk-show, w niedzielę – m.in. dużo programów religijnych.

TVP Polonia długo była jedyną dostępną stacją w języku polskim dla wszystkich mniejszości narodowych. Również obecnie jest ona jedną z najczęściej odbieranych i rozpoznawanych stacji polskich w Litwie (Center for Insights in Survey Research 2020: 25). Ponieważ mniejszości polskie są usytuowane w różnych krajach, z założenia ma

ona trudne zadanie do wypełnienia. Wyzwaniem jest stworzenie ramowego programu, odpowiadającego realiom życia w poszczególnych państwach.

Po przejrzeniu zapowiedzi programów telewizyjnych na cały tydzień trudno się oprzeć wrażeniu, że oferta przeznaczona jest dla dojrzałej publiczności i raczej nie aspiruje do przyciągnięcia przed odbiorniki osób młodych, mimo pełnionych przez telewizję funkcji językowych i budowaniu poczucia większej wspólnoty (Dołowy-Rybińska 2013, 2014). Nawet filmy animowane dla najmłodszych można uznać za „starą, dobrą klasykę” (*Bolek i Lolek*, *Dziwne przygody Koziołka Matołka*), rzadziej pojawiają się nowsze produkcje, lubiane przez najmłodszych i młodzież. Jest to działanie zrozumiałe. TVP Polonia chce zatrzymać tych widzów, którzy już stanowią jej odbiorców. Radykalne zmiany mogłyby skutkować ich utratą, tymczasem każdemu medium zależy na stałej publiczności. Z drugiej strony może to okazać się strategią krótkowzroczną, gdyż w dłuższej perspektywie pula widzów dojrzałych będzie się zmniejszać, a młodszy odbiorcy mogą nie czuć się związani z tym medium.

Innym programem wydawanym pod auspicjami Telewizji Polskiej jest TVP Wilno. To stosunkowo nowy kanał telewizji, działający od 17.09.2019, z alternatywną w porównaniu do TVP Polonia optyką. Poświęcony jest wyłącznie mniejszości polskiej w Litwie, podejmuje aktualne wydarzenia o zasięgu lokalnym, jak i sprawy dotyczące całej zborowości oraz wydarzenia z kraju i ze świata. Program obfituje w wydania informacyjne, przedstawia też wydarzenia z Białorusi i Ukrainy. W TVP Wilno obejrzemy reportaże, dużo bajek dla dzieci, programy edukacyjne o sławnych Polakach, programy o kulturze języka polskiego i polskiej literaturze, teleturnieje, talk-show, programy hobbistyczne (podróże, weterynaria, zwierzęta, przyroda, książki etc.), cykle dokumentalne dotyczące miast w Polsce, programy kulinarne, inne programy rozrywkowe i sport. Wiele programów przedstawionych jest z perspektywy mniejszości polskiej w Litwie. Jednocześnie TVP Wilno jest zbliżone do TVP Polonia pod kątem emitowania telenoweli, seriali obyczajowych, starych produkcji filmowych, licznych programów o tematyce historycznej i religijnej. Tematyka aktualna i rozrywkowa mocno przeplata się z narodowo-patriotyczną. Zdecydowanie widać realizowanie misji związanej z edukacją historyczną, co jest charakterystyczne dla wielu mediów, szczególnie zaś tych, które podlegają subsydiowaniu lub finansowaniu ze strony państwa (Dołowy-Rybińska 2013).

Dla utrzymania publiczności mediom etnicznym z pomocą przychodzą nowe technologie (Matsaganis, Yu 2019, McQuail 2007). W opcji streamingu TVP VOD możliwy jest wybór poszczególnych programów interesujących dla danej grupy odbiorców. Programy są zróżnicowane, o szerokim przekroju, odbiorca z łatwością może wybrać tylko to, co jest dla niego ciekawe. To daje większe możliwości dotarcia do tych przedstawicieli mniejszości, którzy lubią wybierać wyłącznie programy dla nich interesujące, podobnie jak to się dzieje w Netflixie i innych platformach VOD oferujących dostęp do różnych seriali, filmów i programów poprzez media strumieniowe. Taka forma nie zmusza do siedzenia przed ekranem telewizora, a jest dostępna w sposób

ciągły poprzez urządzenia mobilne, w tym telefony komórkowe. Jest to zatem forma atrakcyjna i nowoczesna, lubiana przez młodzież (Jakubowski 2020, Sokołowski 2011). Tym samym TVP Wilno może aspirować do mediów skierowanych przynajmniej częściowo do młodszej części społeczności polskiej w Litwie. Z pewnością też może stanowić uzupełnienie pewnej luki w wirtualnej przestrzeni medialnej, która dostarcza najświeższych informacji na aktualne tematy dla mniejszości, w Litwie i na świecie.

Z mediów wydawanych w Polsce, poświęconych zagadnieniom związanym z mniejszością polską w Litwie, warte odnotowania jest także Radio Poland (do 2007 roku Radio Polonia, później Polskie Radio dla Zagranicy) skierowane dla Polonii i osób pochodzenia polskiego. Codziennie nadaje swoje audycje w sześciu językach: polskim, angielskim, białoruskim, ukraińskim, rosyjskim i niemieckim. W zależności od języka długość i liczba emitowanych audycji jest różna. Zaznaczyć jednak należy, że społeczeństwo litewskie, w tym również zapewne mniejszość polska, od dawna poszukuje informacji głównie w telewizji i internecie, rzadziej interesując się radiem (Łada, Kucharczyk, Fuksiewicz 2013: 21–24).

Przekazy medialne wytwarzane w Litwie przez mniejszość dla mniejszości

Drugą grupę polskojęzycznych przekazów medialnych dostępnych dla mniejszości polskiej stanowią przekazy wytwarzane dla mniejszości w Litwie przez przedstawicieli tejże mniejszości. Należą do nich „Kurier Wileński” (gazeta polskojęzyczna, wydawana już od 1953 przez przedstawicieli mniejszości polskiej), Radio znad Wilii (polskojęzyczne radio z siedzibą w Wilnie, nadaje od 1992), „Nasza Gazeta” (wydawana przez Akcję Wyborczą Polaków na Litwie, dalej AWPL) oraz kilka mniejszych tytułów i stacji o lokalnym zasięgu, m.in. Radio Wilno należące AWPL, „Tygodnik Wileńszczyzny”, „Magazyn Wileński”, „Spotkania” (gazeta o tematyce religijnej), kwartalnik „Znad Wilii” czy „Album Wileński”. W przypadku prasy rozpoznawalny jest „Kurier Wileński” (Center for Insights in Survey Research 2020: 25), razem z „Naszą Gazetą” dociera on też do największej grupy odbiorców (deklarowane kolejno 3–4 tys. i 2,5–3 tys. egz.). Oprócz swoich wydań w papierze (bądź w eterze w przypadku Radia znad Wilii), większość mediów ma już swoje wydania internetowe, pojedyncze prężne, inne o mocno statycznym charakterze. Ich mała aktywność w internecie potwierdza tendencję mediów etnicznych do zapóźnienia pod względem dostosowywania się do technologii elektronicznych, a co za tym idzie dystrybucji treści w przestrzeni wirtualnej, w porównaniu z mediami dominującymi. Tak jak w przypadku innych mediów etnicznych, można zauważyć tu ich znacznie mniejszy rozmiar i lokalny charakter, brak technologicznego *know-how* oraz zasobów finansowych i ludzkich do wytwarzania i rozpowszechniania swoich treści w sieci (por. Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011, Matsaginis, Yu 2019). Jednocześnie, zgodnie z trendami

światowymi, w internecie działają też strony, które nie mają materialnej reprezentacji. Są to między innymi Wilnoteka – polski portal multimedialny dotyczący mniejszości polskiej w Litwie, czy L24 tworzone przy AWPL.

Przekazy medialne wytwarzane w Litwie dostępne w oficjalnych mediach litewskich

Trzecią grupę przekazów polskojęzycznych dostępnych dla mniejszości w Litwie stanowią przekazy medialne wytwarzane w Litwie dostępne w oficjalnych mediach litewskich. Jest to półgodzinna audycja „Santara” w języku polskim w państwowym radio litewskim LRT, wydawana raz na tydzień przez polskojęzyczną redakcję, dostępna także w formie on-line.

W opcji wirtualnej radia i telewizji litewskiej można dodatkowo znaleźć krótkie programy w języku polskim, z których warto odnotować podcast „Polski meet”, i program telewizyjny „Jak się masz, sąsiedzie?” (*Kas geresnio, kaimyne?*). Mimo krótkiego czasu trwania tych wydań, samo ich istnienie w ogólnodostępnych mediach litewskich jest faktem istotnym. Pozwala na dotarcie do tych przedstawicieli mniejszości, którzy nie mają możliwości innego lub częstego obcowania z językiem polskim. Oznacza też pokazanie znaczenia grupy w litewskich mediach ogólnokrajowych i możliwość tworzenia pozytywnych asocjacji z nią związanych. Jak zauważa Nicole Dołowy-Rybińska (2013), „Zmiana wizerunku kultury mniejszościowej, przyczyniająca się do zmiany nastawienia do niej osób z kultury dominującej, może okazać się zbawienna dla przyszłości kultur mniejszościowych. A media masowe odgrywają w tym procesie rolę zasadniczą” (Dołowy-Rybińska 2013: 35). Niemniej jednak ze względu na długość i częstotliwość ich wydawania trzeba założyć, że nie wpływają one w sposób zasadniczy na przedstawicieli mniejszości.

Ważnym epizodem w przestrzeni medialnej Litwy było pojawienie się polskiej wersji językowej jednego z najbardziej popularnych w Litwie serwisów informacyjnych Delfi.lt, jednak została ona zamknięta. Obecnie aktywna jest wersja strony w języku litewskim, angielskim i rosyjskim. Jest to portal o kapitale zagranicznym, jednak ze względu na ogólnokrajowy zakres umieszczam go w tej kategorii.

Przekazy medialne wytwarzane w Polsce dla obywateli polskich

Ostatnią grupę przekazów medialnych dostępnych dla mniejszości polskiej stanowią informacje wytwarzane w Polsce dla obywateli Polski, do których jednak mniejszość polska w Litwie może mieć dostęp. Przede wszystkim mam tu na myśli źródła internetowe (w tym telewizyjny i radiowy streaming), ale też wydawane w Polsce gazety,

tygodniki czy czasopisma branżowe, podlegające wysyłce lub prenumeracie zagranicznej. Część źródeł papierowych można zakupić przy poświęceniu dość znacznych nakładów finansowych. Do części z nich można uzyskać dostęp poprzez instytucje kultury, organizacje polskie w Litwie, szkoły czy biblioteki. Potrzeba byłoby jednak głębszych badań, aby uzyskać dane, na ile źródła wydawane w Polsce stanowią jakikolwiek punkt odniesienia dla przedstawicieli mniejszości i jakie (jeśli tak) pełnią dla nich funkcje. Warto byłoby pokusić się o sprawdzenie aktywności przedstawicieli mniejszości, aby przekonać się, czy źródła zawarte na polskich stronach internetowych lub w polskiej prasie są miejscem uzyskiwania bieżących informacji lub platformą do wymiany i konfrontowania różnych punktów widzenia.

Metodologia badania

W latach 2011–2013 przeprowadziłam wywiady narracyjne wśród młodych przedstawicieli mniejszości polskiej w Litwie przyjeżdżających w celach edukacyjnych do Polski. Przeprowadziłam z nimi łącznie 40 wywiadów (N1-N40), w rezultacie otrzymując materiał obejmujący 1370 stron maszynopisu, które zostały objęte późniejszą analizą. Wywiady prowadziłam według głównych założeń metody, opartych na regułach Hermannsa (Hermanns 1987). Do analizy wykorzystałam ramę teoretyczno-analityczną opartą na socjologii interpretatywnej, zaproponowanej przez F. Schütze, wraz z jego techniką badawczą i aparatem analitycznym (Schütze 2012). Materiał koncentrował się na zmianach w tożsamości i doświadczeniach przebywania w Polsce w celach edukacyjnych, jednak wątek mediów samoistnie pojawił się w materiale jako ważna dla narratorów kwestia. Narratorami były 24 kobiety i 16 mężczyzn w wieku 20–30 lat, w chwili wywiadu mieszkających w Łodzi lub Warszawie. W Polsce większość z nich podjęła studia na kierunkach humanistycznych, część zdecydowała się na studia inżynierskie. Moi rozmówcy porozumiewali się ze mną w języku polskim, czasem ze słabszym lub nieco silniejszym akcentem; nierzadko bez ich deklaracji nie byłabym w stanie podać ich miejsca urodzenia. Przeważająca część pochodziła z Wilna lub bezpośrednich jego okolic, chociaż nie szukałam takiej grupy celowo. Znakomita większość z nich otrzymała wykształcenie w szkołach wileńskich, przeważnie polskich lub polsko-rosyjskich. Językiem prymarnym był najczęściej język polski, często w formie różniącej się od polskiego języka literackiego. Oprócz swoich odmienności gramatycznych i stylistycznych cechuje się on pewną liczbą zapożyczeń z języka litewskiego i rosyjskiego. W codziennej komunikacji, będąc w Litwie, moi rozmówcy posługiwali się także lokalną gwarą języka białoruskiego, określaną jako język prosty. Badanych różnił powód decyzji dotyczącej wyjazdu, doświadczenia z nim związane, zainteresowania i czas przebywania w Polsce.

Chociaż badania z młodymi przedstawicielami mniejszości zostały przeprowadzone już jakiś czas temu, temat pozostaje wciąż aktualny. Co prawda niektóre media

i ich formy przekazu uległy zmianie, ale sedno problemu pozostało bez zmian. Na aktualność tematu wskazuje dostępna na ten temat literatura przedmiotu (Geben, Borisewska 2021, Geben, Zielinska 2020). Potwierdzają to również uzupełniające wywiady swobodne z listą poszukiwanych informacji z dziennikarzami zaangażowanymi w tworzenie polskojęzycznych mediów w Litwie (Dz1-Dz3), które przeprowadziłam w 2021 i 2022 roku. W momencie przeprowadzania wywiadu zamieszkiwali oni terytorium Polski lub Litwy, stale bywając w obu tych krajach.

Wybory medialne młodych przedstawicieli mniejszości polskiej

Młodzi przedstawiciele mniejszości polskiej w Litwie mają zatem dostęp do bardzo różnorodnych źródeł w języku polskim, wśród których część przechodzi ewolucję poszukując kontaktu z młodymi użytkownikami, inne natomiast trwają przy swoich sprawdzonych wzorcach i stałych odbiorcach. Na pewno media etniczne mogą odpowiadać na część zapotrzebowania odbiorców, również w zakresie autoidentyfikacji. Na plus mediów wpływa też skondensowanie mniejszości polskiej na stosunkowo zwartym terenie, szczególnie w zakresie tradycyjnych wydań papierowych i rozgłośni radiowych. Tymczasem według badań polskojęzyczne kanały medialne nie są atrakcyjne dla młodych przedstawicieli mniejszości polskiej (Geben, Borisewska 2021).

Odpowiedzi narratorów w zakresie mediów polskojęzycznych okazały się zbieżne z tymi wnioskami. Praktycznie wszyscy badani wypowiedzieli się negatywnie lub z dystansem na temat przekazów medialnych w języku polskim, z którymi mieli kontakt w Litwie. Na chłodny odbiór kanałów polskojęzycznych i mediów etnicznych składało się kilka czynników. Przede wszystkim była to ich mała odpowiedź na zapotrzebowanie (kanał, forma i treść), nieadekwatna wielość wątków patriotyczno-religijnych, które się w nich pojawiały, ale też ich nierzetelność, upolitycznienie, brak obiektywizmu, nakłanianie do waśni, a także niski poziom merytoryczny. Wskazywanym problemem była też silna tendencja do zamykania się na różnorodność i koncentracja jedynie na własnej grupie w jej tradycyjnej odsonie (por. Dołowy-Rybińska 2013: 35).

Wielu przedstawicieli mniejszości, ale też osób zainteresowanych ich losem, uważa media polskojęzyczne za mało atrakcyjne i nudne. Jedna z narratorek mówi:

TV Polonia to był nasz jedyny kanał polskiego no i gdzie w sumie – tam były wiadomości polskie, nie?// ale tak naprawdę więcej tam nic nie było, bo po prostu różnorodne takie seriale, Plebania, i coś w tym rodzaju, takie nudne, że po prostu ten kanał tam ja nie wiem, jak się on utrzymywał, no nie wiem, kto jego oglądał. (N35)

W podobnym tonie wypowiada się jeden z dziennikarzy: „Teraz TVP Polonia się trochę zmieniła, ale wciąż pełna jest programów, które osobiście uważam za zbędne i nieciekawe dla odbiorcy” (Dz2).

Przez długi czas do pojawienia się TVP Wilno młodzież uznawała media polskojęzyczne, w tym szczególnie media etniczne wytwarzane w Litwie, nawet za powód do wstydu. Media polskojęzyczne, a szczególnie tradycyjne wydania papierowe mediów etnicznych, nie produkowały treści ciekawych dla młodych. Brak było w nich tego, co pozwalałoby na odwoływanie się do wspólnej przestrzeni medialnej i kulturowej. Wypowiedź jednego z narratorów podsumowuje tę sytuację w ten sposób:

Jest ogromna przepaść przede wszystkim w kulturze popularnej tu i tam [w Polsce i u Polaków Litwy]. U nas [w Litwie] nie ma dobrej kultury popularnej w języku polskim. Zarówno miejscowej, jak i pochodzącej z Polski. (...) teraz w kablówkach litewskich telewizji polskich jest znikoma ilość, często w ogóle ich nie ma, a prasa jest tragiczna. Znaczący mówię tu o różnych tam tygodnikach, między innymi tym naszym Kurierze Wileńskim, moim zdaniem (...) to jest poziom tragiczny. Zarówno merytorycznie// ktoś dobrze powiedział o tej prasie litewskiej na Litwie jako biuletynie frontowym, tak jak żołnierzom zrzucano z samolotów, biuletynie, który oni brali i czytali w okopach i o tym, jak to my odnosimy zwycięstwa, jak tamci tak gwałcą i biją i jeszcze inne rzeczy. (...) [brakuje] zwykłego źródła wiadomości lokalnych w języku polskim. Bez zważniania jakichś tam stron narodowych czy lokalnych, bez jakichś komunikatów partyjnych, bez jakichś jak ja nazywam artykułów dziękczynnych, w których się dziękuje jakiemuś tam, nie bezpośrednio, urzędnikowi, że zrobił jakąś imprezę, w jakimś tam rejonie, w jakiejś tam wsi. Bo o tym często pisze Kurier Wileński. A inne tygodniki jeszcze bardziej. (...) Radio jest w miarę spoko, ale młodzież tego zupełnie nie słucha// mówię o Polskim Radiu na Litwie Znad Wilii. Dlaczego nie słucha, (...) mówią, że radio, w którym puszczają muzykę popularną, ale ona była popularna 20 lat temu może, no i młodzież tego wycyzajnie nie słucha. (N36)

Wypowiedź ta jest spójna z obserwacjami innych moich narratorów, ale też samych twórców mediów, z którymi miałam okazję rozmawiać w latach 2021–2022. Szczególnie nieprzejednane komentarze dotyczą tradycyjnych wydań gazetowych, które jedna z moich rozmówczyń w nieoficjalnej rozmowie określiła jako „idealne do wypychania butów”.

Od strony twórców wydaje się, że polskojęzyczne media w Litwie znajdują się w sytuacji niemal bez wyjścia. Z jednej strony, polskie media drukowane są zależne od finansowania z Polski, wokół którego toczą się nieustanne spory. Media mają za zadanie utrzymać dotychczasowych odbiorców, przygotowywane są z myślą o najstarszych użytkownikach. Oznacza to wprowadzanie tylko koniecznych zmian, a w konsekwencji anachroniczność form przekazu. Zmiana profilu publikowanej prasy czy radia wymagałaby dużego nakładu finansowego, którego efekt nie byłby pewien. Tym bardziej że nie tylko w Litwie powszechny jest odpyły najmłodszego pokolenia od źródeł drukowanych. Radykalne przekształcenie formy i treści mediów mogłoby spowodować natomiast odpyły tej grupy odbiorców, która była im do tej pory wierna.

Przy ograniczonej aktywności mediów etnicznych w internecie nie są to zatem media, które odpowiadałyby na zapotrzebowanie młodzieży, aktywnie korzystającej przede wszystkim z przestrzeni wirtualnej, nastawionej na szybkie znalezienie

interesujących informacji. Z moich rozmów wynika, że wśród polskojęzycznych mediów etnicznych młodzież odnotowuje minimalne znaczenie tylko „Kurieria Wileńskiego” i Radia znad Wili (również w wersji wirtualnej). Pozostałe tytuły prasowe są skierowane do bardzo wąskich lub określonych grup i dla młodych litewskich Polaków w żadnym wypadku nie stanowią źródła wiedzy i odniesienia. Według opinii dziennikarzy, z którymi rozmawiałam, obecnie również TVP Wilno odgrywa pewną rolę.

Co ciekawe, żaden z moich narratorów nie wypowiada się na temat dostępnych w Litwie gazet wydawanych w Polsce ani polskich stron internetowych jako o poszukiwanym źródle wiedzy na temat aktualnych wydarzeń.

Przesuwanie się ku mediom litewsko- i rosyjskojęzycznym

Brak atrakcyjnych, rzetelnych i postrzeganych jako obiektywne polskich mediów i kanałów informacyjnych powoduje wybór innych mediów przez młodzież. Litewskojęzycznych i rosyjskojęzycznych. Jedna z narratorek zaznacza: „ja zawsze oglądałam wiadomości w języku rosyjskim” (N21), inna stwierdza: „zawsze moja siostra i mama krzyczą, że za kablówkę płacimy, a ty patrzysz tylko litewskie. Bo one zawsze tam, żeby tam rosyjskie tam czy coś, bo no u nas wszyscy tam rosyjskie te patrzą. A ja zawsze litewskie” (N28). W tej krótkiej wypowiedzi narratorka nawet słowem nie wspomina o polskich mediach. Są to tylko media litewsko- i rosyjskojęzyczne. Potwierdzają to również inne badania, w których zauważa się, że o ile kanały informacyjne mogą być rosyjsko- lub litewskojęzyczne, to rozrywka należy przede wszystkim do języka rosyjskiego (Geben, Zielinska 2020: 137, Geben, Borisewska 2021: 520). O lituanizacji i rusyfikacji przestrzeni medialnej od dawna mówią zresztą również sami twórcy polskich mediów (Delfi 2013).

Przekierowanie ku mediom w innych językach oznacza, że nie ma pewnej płaszczyzny do wytwarzania tekstów kulturowych w języku polskim, przestrzeni kulturowej łączącej całą społeczność, przestrzeni, do której można się odwołać w rozmowach, żartach, dyskusjach na ważne dla danej społeczności tematy. Nie mogą one stać się wytrychem rozpoczynającym codzienną rozmowę (por. Jakubowski 2020; Sokołowski 2011). Oznacza to też brak możliwości przekazywania wzorców zachowań i promowania wartości bliskich mniejszości (por. Mieczkowski 2012: 124), wprowadzenia alternatywnych dyskursów i form rozumienia rzeczywistości i tworzenia spójnego i pozytywnego obrazu stojącego w kontrze do obrazu przedstawianego w mediach dominujących (por. Ferrer, Retis 2019). Nie mówiąc już o szerszych działaniach, związanych z wpływaniem na aktywną obronę interesów mniejszości poprzez bezpośredni lub pośredni nacisk na władze (por. Matsaganis, Katz, Ball-Rokeach 2011: 6–7). Odpyływanie młodzieży polskiej ku źródłom litewskim i rosyjskim wiąże się z chłonięciem przez nich nie zawsze pozytywnych obrazów własnej grupy, szczególnie w momentach, kiedy interesy grup narodowych nie są zbieżne. W efekcie „osoby, zwłaszcza

młode, dla których kultura dominująca jest podstawowym punktem odniesienia, nie chcą identyfikować się z kulturą mniejszościową, wyśmiewaną przez ich rówieśników” (Dołowy-Rybińska 2013:35). Niesie to daleko idące implikacje w zakresie tożsamości, gdyż ludzie młodzi w kwestii swojej tożsamości często podejmują decyzje pragmatyczne, związane z nadzieją na płynące korzyści i unikanie nieprzyjemności (Chutnik 2016, Gońda 2020).

Niektórzy z moich narratorów mieli wręcz przekonanie o bezpośrednim oddziaływaniu mediów obcojęzycznych na wybór tożsamości. Jedną z moich rozmówczyń zauważyła:

wiadomo, że w takich wiadomościach każdy wyrabia swoją opinię, każda na przykład stacja, każda gazeta inaczej pisze, tak, jakby chciała, żeby czytelnik ją odbierał. No i swoją drogą tak się niektóre, niektóre rodziny tak się zlituanizowały. (N6)

Lituanizacja czy rusyfikacja nie zależy oczywiście jedynie od mediów, ale z pewnością możliwość określania otaczającego świata na podstawie informacji zawartych w mediach publikowanych czy nadawanych w danym języku ułatwia rozwijanie płaszczyzn życia codziennego, opisywanego w danym języku. Poszerza świat językowy, wzbogaca ilość fraz i odniesień do określonych sytuacji społecznych i kulturowych, a czasem wręcz wytwarza formy językowe charakterystyczne tylko dla danego kontekstu. Istnieje ścisła zależność pomiędzy ilością przekazu w określonym języku a częstotliwością korzystania z niego (Dołowy-Rybińska 2013: 32). Bliskość medialna do języka litewskiego/rosyjskiego i realiów litewskich/rosyjskich osłabia bliskość przeżywania świata w języku polskim, który ulega bardzo wyraźnemu wpływowi języka rosyjskiego (Geben 2019, Geben, Zielinska 2020).

Obserwatorzy i badacze kwestii mediów przeznaczonych dla mniejszości polskiej w Litwie wskazują przy tym na kwestię stosowanego w przekazach etnicznych języka. W 2013 roku Rajmund Klonowski zauważył, że poprzez jego anachroniczność przedstawiciele mniejszości nie widzą w nich wartości (Kancelaria Senatu 2013:101). Jest to temat z pewnością szerszy, obejmujący w ogóle postrzeganie języka polskiego jako mało atrakcyjnego. W nowszych badaniach prestiż znajomości języka polskiego, szczególnie w formie gwarowej, oceniany jest nisko (Geben 2021, LRT 2022).

Oczywiście rezygnacja z mediów polskich może, ale nie musi, być całkowita. Może odbywać się tylko na poszczególnych poziomach i obszarach, w których dane informacje postrzegane są jako bardziej adekwatne, rzetelne i atrakcyjne. U części litewskich Polaków w sferze odbioru przekazu medialnego powstaje specyficzna mieszanka informacyjna, gdzie jedne informacje dostarczane są przez media polskie, inne przez litewskie, a programy rozrywkowe oglądane są po rosyjsku czy litewsku.

Dlaczego media rosyjskojęzyczne?

Wybór języka rosyjskiego czy litewskiego jako języka mediów, a czasem wręcz kultury rosyjskiej, lub – obecnie również – litewskiej ma również inne powody niż odrzucenie mediów polskojęzycznych, związane z małą atrakcyjnością przekazu.

Ze względów historycznych, przynależności do Związku Radzieckiego i obowiązkową znajomość języka rosyjskiego, a także z powodu przemieszczania się ludności, szczególnie wśród starszego pokolenia litewskich Polaków, bardzo silnie zakorzenione są powiązania z językiem rosyjskim i popularną kulturą rosyjską. Niektórzy z moich badanych określali taki stan rzeczy jako zaszczość, która powinna zanikać. Gdyby wszystkie czynniki kierujące litewskich Polaków ku kulturze rosyjskiej dotyczyły starszego pokolenia i były związane z uwarunkowaniami historycznymi (przymus chodzenia do rosyjskojęzycznych lub rosyjskich szkół, język rosyjski jako język komunikacji powszedniej, rosyjskie media, obowiązek znajomości języka rosyjskiego w przypadku chęci podjęcia pracy), można byłoby przypuszczać, że młodsze pokolenia litewskich Polaków powinno się spod tego wpływu wyzwalać. Tak się jednak nie dzieje. Na podstawie rozmów z przedstawicielami mniejszości polskiej w Litwie można mówić przynajmniej o kilku czynnikach sprzyjających utrzymywaniu, a czasem dominowaniu języka rosyjskiego wśród litewskich Polaków, a w konsekwencji również wyborowi rosyjskojęzycznych mediów.

Doświadczenia historyczne z pewnością są jednym z nich. Odciskają swoje piętno na współczesnym języku komunikacji w całej zbiorowości litewskich Polaków (Geben 2014). Biorąc pod uwagę rachunek zysków i strat w przypadku korzystania z języka rosyjskiego w Związku Radzieckim, część rodzin ulegała dobrowolnej lub wymuszonej rusyfikacji na płaszczyźnie języka, języka rosyjskiego używając jako języka komunikacji również w kontaktach ze swoimi dziećmi. Również współcześnie część z rodzin najbardziej swobodnie komunikacyjnie czuje się używając języka rosyjskiego, a nie polskiego czy litewskiego. Nie bez znaczenia jest również fakt, że część członków rodzin polskich pochodziła z terenów obecnej Białorusi, gdzie językiem komunikacji był często język tutejszy, a ze względu na ujednolicający system, język rosyjski był im bliższy niż inne otaczające języki. Można byłoby zatem stwierdzić, że część przedstawicieli mniejszości przejęła język rosyjski jako język komunikacji od swoich rodziców. W szczególności może dotyczyć to rodzin mieszanych, gdzie jednym z rodziców jest osoba rosyjskojęzyczna, a język rosyjski mógł być, wydaje się, naturalnym wyborem języka komunikacji codziennej między członkami rodziny.

Niezaprzeczalnie ważnym faktem jest też pozycja języka rosyjskiego w świadomości jego użytkowników. W czasach Związku Radzieckiego kultura rosyjska (sztuka, teatr, literatura) była uważana za kulturę o statusie wysokim. Przez część osób z mniejszości język rosyjski był uznawany jako język prestiżowy, czasem jako język elitarny, język kultury. Badania pokazują, że język polski jest postrzegany na tym kontinuum na niższej pozycji (LRT 2022).

Inne badania pokazują ponadto, że litewscy Polacy jako osoby multilingualne, korzystają z różnych języków sytuacyjnie, w zależności od potrzeb. Język polski jest dla nich językiem szkolnym, wykorzystywanym na lekcjach, rosyjski natomiast wybierany jest jako język ekspresji, szczególnie w zakresie wulgaryzmów i dowcipów, ale też wyrażania innych emocji (Geben, Zielinska 2020). Jest też, obok języka tutejszego, językiem komunikacji powszedniej.

Oznacza to, że niejednokrotnie w mniejszości polskiej pełni on rolę *lingua franca*, który każdy zrozumie niezależnie od narodowości (LRT 2022). Jest on językiem używanym w multilingualnym i multikulturowym sąsiedztwie. W regionach, gdzie część osób nie mówi po litewsku lub posługuje się nim tylko w ograniczonym zakresie, język rosyjski pozwala nie tylko na wymianę poglądów, ale również na np. rozmowy u lekarza, a zatem czynności niezbędne do normalnego funkcjonowania.

Wreszcie ostatnim, ale bardzo ważnym faktem jest stałe intensywne tworzenie sposobności do uczestniczenia w kulturze rosyjskiej (rosyjscy artyści, bardowie, estrada rosyjska) na terenie Litwy oraz stałe finansowanie kultury rosyjskiej i mediów rosyjskojęzycznych przez Rosję. Media rosyjskie są bardzo łatwo osiągalne w całej Litwie (Center for Insights in Survey Research 2020). Dlatego nawet w rodzinach, które w komunikacji codziennej używają języka polskiego czy lokalnej gwary języka białoruskiego, to język rosyjski niejednokrotnie pozostaje językiem przekazu medialnego. Wiele rodzin do dziś ogląda rosyjskie filmy, programy rozrywkowe, słucha rosyjskiej muzyki, chodzi tylko na rosyjskie koncerty, puszcza dzieciom rosyjskie bajki. Wielu z nich czyta również rosyjskojęzyczne gazety, słucha rosyjskiego radia i ogląda programy informacyjne w tym języku.

Popularność kultury rosyjskiej odbija się także w innych sferach życia mniejszości polskiej w Litwie. W sposób najbardziej widoczny przejawia się w stylu ubierania się i poszczególnych zachowaniach związanych z przestrzeganiem rosyjskich zwyczajów. Narratorzy niejednokrotnie zwracają uwagę szczególnie na różnice w ubiorze. Jedna z nich mówi: „dużo Polaków ma inny ubiór. I na nich ma wpływ rosyjska kultura (...) i właśnie bardzo często tak jakby Polacy tak orientują się na wschód” (N22). W tym sensie język i kultura rosyjska nie może być traktowana jako anachroniczna pozostałość. Być może ze względu na jej wpływ można byłoby raczej mówić o koegzystencji, przenikaniu lub kształtowaniu się nowych wzorów kultury litewskich Polaków.

Co na przyszłość?

Mimo że w Litwie rośnie pokolenie młodych litewskich Polaków, którzy całe swoje świadome życie spędzili już w Unii Europejskiej i niepodległym państwie litewskim, nie wydaje się, żeby w zakresie wyboru mediów następowała wyraźna zmiana. Być może różnicą jest rosnąca rola języka litewskiego. To język litewski jest językiem państwowym, otwierającym drzwi do powszedniej komunikacji z litewskimi kolegami,

którym obcy jest już język rosyjski, to w nim ulokowane są nadzieje na znalezienie dobrej pracy, otrzymanie miejsca na uczelni i wypracowanie odpowiedniej pozycji w społeczeństwie. Jednak język rosyjski utrzymuje swoją silną pozycję wśród polskiej mniejszości, również w zakresie języka mediów (LRT 2022).

Zjawiska, które wcześniej wpływały na wybór języka rosyjskiego i rosyjskich mediów przez litewskich Polaków, a w pewnym zakresie zmieniały również kulturę, częściowo zostają zastępowane przez zjawiska wiążące odbiorców z językiem litewskim, jednak dzieje się to w różnym stopniu, mimo że język litewski może być uważany za przyszłościowy.

Kanały polskojęzyczne nie stanowią obecnie znaczącego punktu odniesienia dla młodych przedstawicieli mniejszości polskiej w Litwie. Zarzuty stawiane wobec mediów etnicznych są surowe, a ich niska atrakcyjność i nienowoczesność nie mogą być powodem do dumy. Mocno utarte ścieżki w zakresie wyboru języka komunikacji powszechnej i języka mediów w rodzinie i środowisku nie ułatwiają tego procesu.

Odchodzenie od poszukiwania przekazów polskojęzycznych jest ważnym powodem do niepokoju, jeśli weźmiemy pod uwagę wszystkie możliwe pozytywne funkcje mediów etnicznych. Niepokój budzi zarówno nierealizowanie ich funkcji konsolidujących, jednoczących grupę, pozwalających na identyfikację z nią i przekazujących określone idee i wartości, jak i funkcji językowych, wpływających na szerszy zakres używania języka ojczystego, czy nawet funkcji informacyjnych, związanych zarówno z wiadomościami skierowanymi przede wszystkim do mniejszości i jej dotyczącymi, ale też z tym, w jaki sposób są one podawane i jak opisują zarówno grupę, jak i otaczającą ją rzeczywistość. Niektóre przykłady zmian w postrzeganiu rzeczywistości wynikających z kontaktem z innym medium mogą być dla obserwatorów mocno zaskakujące, jak chociażby ocena wojny w Ukrainie (Interia 2022).

Jeśli wyjść z założenia, że mniejszości nie mogą funkcjonować bez swoich mediów (Riggins 1992) i zestawić to z faktem funkcjonowania młodych przedstawicieli mniejszości polskiej poza polskimi przekazami medialnymi, to powstaje pytanie o przyszłość samej mniejszości w dalszej perspektywie. Wobec małej możliwości konkurowania z mediami rosyjskimi i litewskimi pod względem atrakcyjności przekazu, pojawia się koncepcja pracy na rzecz ich prestiżu. Jak zauważa Antoni Radczenko, „Atrakcyjność jest skierowana na masowość, a prestiż – bardziej do odbiorcy elitarnego” (ZW 2018). TVP Wilno ze swoją nową odśłoną programową jest nadzieją na taką zmianę, a funkcjonowanie w obrębie nowych mediów ten proces może usprawnić, choć pasmo seriali i starych produkcji chłodzi ten zapal i stawia go pod znakiem zapytania. Na obecny moment trzeba zaznaczyć, że wśród ludzi młodych i młodzieży z całą pewnością kontakt z mediami polskojęzycznymi w Litwie jest ograniczony i raczej nie pełni on tych funkcji, które zasadniczo mógłby pełnić. Aby wesprzeć mniejszość polską w Litwie warto byłoby zastanowić się nad działaniami dążącymi do zmiany postrzegania języka polskiego przez samą mniejszość jako języka atrakcyjnego i niosącego kulturę. Konieczne byłyby także działania związane z budowaniem pozytywnego obrazu osoby

z mniejszości polskiej w społeczeństwie litewskim. Bez poczucia, że przynależność do mniejszości stanowi wartość, będzie następowała dalsza erozja mniejszości i żmudna walka o jej przetrwanie. Media mogą w tym procesie odgrywać bardzo ważną rolę – zarówno pozytywną, jak i negatywną.

Bibliografia

- Bobryk A. (2005), *Odrodzenie narodowe Polaków w Republice Litewskiej 1987–1997*, Toruń: Dom Wydawniczy DUET.
- Center for Insights in Survey Research (2020), Public Opinion Poll: Lithuania, https://www.iri.org/wp-content/uploads/2020/07/lithuania_slide_deck_ltu-to_be_published.pdf (dostęp: 13.07.2022)
- Chutnik A. (2017), Tożsamość mniejszości polskiej na Litwie w regionie kowieńskim, w: Jurczyńska-McCluskey E., Bałtys P., Piątek K., *Pamięć zbiorowa i tożsamość w Europie Środkowo-Wschodniej. Kontynuacja-Konflikt-Zmiana*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej, 87–94.
- Chutnik A. (2016), *Młodzi litewscy Polacy w Polsce. Doświadczenia biograficzne a procesy tożsamościowe*. Łódź: Uniwersytet Łódzki (niepublikowana praca doktorska).
- Chutnik A. (2012), Oczekiwania a rzeczywistość: problemy z akulturacją młodych Polaków z Litwy przyjeżdżających do Polski, w: Dębicki M., Makaro J. (red.), *Sąsiedztwa III RP – Lenkija, Litwa, Polska, Lietuva. Zagadnienia społeczne*, Wrocław: Wyd. GAJT, 238–258.
- Chutnik A. (2010), Co znaczy być Polakiem? Perspektywa polskiej mniejszości na Litwie, w: Szwed R., Dyczewski L., Szulich-Kałuża J. (red.), *Odmiany tożsamości*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 33–46.
- Delfi (2013), Tarasiewicz: Polskie media na Litwie mają silnie zawężoną listę tematów <https://www.delfi.lt/pl/opinie/tarasiewicz-polskie-media-na-litwie-maja-silnie-zawezona-liste-tematow.d?id=61126389> (dostęp: 07.07.2022)
- Dołowy-Rybińska N. (2013), *Media europejskich mniejszości językowych: stan, wyzwania, zagrożenia, Kultura i Społeczeństwo*, LVII(3), 27–44.
- Dołowy-Rybińska N. (2014), Języki mniejszości i media społecznościowe: szansa na przetrwanie czy odzwierciedlenie stanu użycia? – przykład języków łużyckich i kaszubskiego, w: Adamik-Szysiak M., Godlewska E. (red.), *Media mniejszości. Mniejszości w mediach*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marie Curie-Skłodowskiej, 215–232.
- Ferrández Ferrer A., Retis J. (2019), Ethnic minority media: Between hegemony and resistance, *Journal of Alternative & Community Media*, 4(3), 1–13. DOI: 10.1386/joacm_00054_1
- Geben K., Borisewska A. (2021), Stosunek do języka polskiego młodzieży polskiej mieszkającej w Ejszyszkach, w: Fedorovič I., Davlevič M., Geben K. (red.), *Su Erelio ir Vyčio ženklais. Lenkijos ir Lietuvos moksliniai ir kultūriniai ryšiai Vilniaus universiteto istorijoje. Mokslinių darbų rinkinys*, Vilnius: VU leidykla, 512–525.
- Geben K, Zielinska M. (2020), *Funkcja ekspresywna języka rosyjskiego w wielojęzycznym środowisku młodzieży szkół polskich na Litwie i Ukrainie*, *Poradnik Językowy*, 3, 34–48. DOI: 10.33896/PorJ.2020.3.2
- Geben K. (2019), *Współczesny język polski. Swoistość języka polskiego na Litwie*, Vilnius: Vilniaus Universiteto Leidykla.
- Geben K. (2014), Zmiany tożsamościowe i językowe polskiej mniejszości narodowej na Litwie, w: Schiller G. (red.), *Edukacja mniejszościowa w Polsce. Wczoraj – dziś – jutro*. Gliwice-Opole: Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, 129–133.

- Georgiou M. (2006), *Diaspora, Identity and the Media. Diasporic transnationalism and mediated spatialities*. Cresskill: Hampton Press.
- Georgiou M. (2001), Crossing the boundaries of the ethnic home. *International Communication Gazette*, 63(4): 311–329. DOI:10.1177/0016549201063004003
- Gmerek T. (2012), Media, edukacja i tożsamość etniczna – na przykładzie mniejszości Sami. *Studia Edukacyjne*, 23/2012, 367–381.
- Gońda M. (2020), *Migracje do korzeni. Wybory tożsamościowe Polaków ze Wschodu na studiach w kraju przodków*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Hermans H. (1987), Narrative interview – a New Tool for Sociological Fields Research. Approaches to the Study of Face to Face Interaction. *Folia Sociologica*, 13, 43–56.
- Interia (2022), Jak Polacy na Litwie oglądają rosyjską telewizję. „Niektórzy są uzależnieni od propagandy Kremla”, <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-jak-polacy-na-litwie-ogladaja-rosyjska-telewizje-niektorzy-s,nld,5931610?msclid=ba4130cfb4c311ecbeba27e7b025ad25> (dostęp: 06.04.2022)
- Jakubowski W. (2020), „Sex Education”, czyli serial jako źródło wiedzy o świecie młodzieży. *Studia Edukacyjne*, 57, 17–32.
- Johnson M. (2000), How ethnic are U.S. ethnic media: the case of Latina Magazines. *Mass Communication and Society*, 3(2–3): 229–248.
- Kancelaria Senatu (2013), Aktualne problemy mediów polskojęzycznych w Litwie, część 2, Materiały z konferencji zorganizowanej przez senacką Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą i sejmową Komisję Kultury i Środków Przekazu, 24 listopada 2012, Warszawa 2013, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k8/agenda/wydarzenia/2012/121124/m1.pdf?msclid=0020aca9b4c411ecb0d4250e612f98cd (dostęp: 20.01.2022)
- Klimkiewicz B. (1997), Media mniejszościowe w Polsce, w: Wilkanowicz S. (red), *Konflikt czy współdziałanie. Media a problemy mniejszości*, Kraków: Fundacja Kultury Chrześcijańskiej „Znak”.
- Lietuvos statistikos departamentas 2022, Gyventojų skaičius metų pradžioje, Gyventojų skaičius metų pradžioje. Požymiai: tautybė, <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3236&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> (dostęp: 20.06.2022)
- LRT 2022, Polski meet. Język polski na Wileńszczyźnie. Czy można go oczyścić z rusycyzmów?, <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000212501/polski-meet-jezyk-polski-na-wilenszczyznie-czy-mozna-go-oczyscic-z-rusycyzmow> (dostęp: 13.07.2022)
- Łada A., Kucharczyk J., Fuksiewicz A. (2013), *Obok siebie, wzajemne postrzeganie się Polaków i Litwinów*, Warszawa: ISP.
- Łossowski P. (2001), *Litwa*, Warszawa: Wydawnictwo TRIO.
- Matsaganis M., Yu S. (2019), *Ethnic Media in the Digital Age. Routledge Research in Cultural and Media Studies*. New York: Routledge.
- Matsaganis M., Katz V, Ball-Rokeach S. (2011), *Understanding Ethnic Media: Producers, Consumers, and Societies*, Sage Publications.
- McQuail D. (2022), *Teoria komunikowania masowego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mieczkowski J. (2012), *Media mniejszości w procesach komunikowania społecznego – doświadczenia z terenu zachodnich województw polski*, *Rocznik lubuski*, 38(1), 119–134.

- Riggins S.H. (1992), The Promise and Limits of Ethnic Minority Media, w: Riggins, S.H. (red.), *Ethnic Minority Media: An International Perspective*, Newbury Park, CA: Sage, 276–288.
- Sawaniewska-Mochowa Z. (2002), Po co i jak badać polszczyznę kowieńską, w: Rieger J. (red.), *Język mniejszości w otoczeniu obcym*, Warszawa: Wyd. Semper, 27–33.
- Schütze Fritz (2012), Analiza biograficzna ugruntowana empirycznie w autobiograficznym wywiadzie narracyjnym. Jak analizować autobiograficzne wywiady narracyjne, w: Kaźmierska K. (red.), *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Kraków: Nomos, 141–278.
- Sokołowski Ł. (2011), Serial jako element praktyk społecznych, *Kultura i Społeczeństwo*, 55(2–3), 187–208.
- Srebrakowski A. (1995), Statystyczny portret Polaków z Litwy (na podstawie oficjalnych danych statystycznych), w: Sułkowski Z., Skarbek J. (red.), *Mniejszości narodowe i religijne w Europie Środkowo-Wschodniej w świetle statystyk XIX i XX wieku*, Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 75–97.
- ZW 2018, Wileńszczyzna 2040: Tożsamość, biznes i PR <https://zw.lt/wilno-wilenszczyzna/wilenszczyzna-2040-tozsamosc-biznes-i-pr/?msclid=5366ae0fb4c411ecb7c8ce8654123571> (dostęp: 28.06.2022)